

Hij was vrouwonvriendelijk, macho, conservatief, politiek incorrect, grofgebekt en drankzuchtig. Alsjeblieft, dat liegt er niet om! Niet een man om een standbeeld voor op te richten! Maar wacht even... ik heb het over dezelfde man die – daarover heerst zeer grote consensus onder historici – de Tweede Wereldoorlog een beslissende wending heeft gegeven. Ik heb het over de schurkachtige man die op 13 mei 1940 voor het eerst het Britse Parlement toesprak:

I say to the House, [...], I have nothing to offer but blood, toil, tears, and sweat. We have before us an ordeal of the most grievous kind. We have before us many, many months of struggle and suffering.

Dit zijn de woorden van Winston Leonard Spencer-Churchill, over hém heb ik het. Die eigenge-reide man redde Europa, de democratie. Zonder hem zou het Europa van nu er niet zijn. Eén mens bracht een wending in de catastrofale geschiedenis van de ook door één mens, door Hitler ontketende oorlog.

Het zijn zelden heiligen die de loop van de wereldgeschiedenis ingrijpend hebben beïnvloed. Dat schurkachtige mensen daarentegen soms helden zijn die een beschaving redden, dát is wellicht teleurstellend voor mensen, die een zuiver en vroom leven als het hoogste goed beschouwen. De werkelijkheid is soms verrassend...

Wat valt misschien nog wel het meest op aan die al of niet schurkachtige mensen, die in hun eentje een wending in de loop van de geschiedenis op gang brachten?

- Ze doen door hun woord of daad een appèl – ja, meer dan dat – op de toeschouwer of luisteraar om die positie te verlaten en zélf in beweging te komen. Zo sloot Winston Churchill zijn toespraak tot het Lagerhuis af met de woorden:

At this time I feel entitled to claim the aid of all, and I say, “come then, let us go forward together with our united strength.”

Door hun woorden of gedrag veranderen *toeschouwers en toehoorders in daders*.

- Deze mensen hebben geen boodschap aan de opvatting dat je in je eentje niets kunt beginnen. Wie dat denkt verschaft zich zo een alibi om plaats te nemen op de tribune en toe te kijken – of, nog erger, hij/zij wordt meegezogen in het kwaad, de ondergang. Je kunt het niet alleen, maar je kunt wel alleen beginnen!
- Ze voorspellen geen succes bij voorbaat. Ze spreken allereerst over hoe zwaar de beklimming van de berg zal zijn, niet over het uitzicht dat je daarna ten deel valt. Churchill, 4 juni 1940:

We shall go on to the end. [...] We shall fight on the beaches, we shall fight on the landing grounds, we shall fight in the fields and in the streets, we shall fight in the hills; we shall never surrender.

Niet alleen(schurkachtige) helden bedienen zich van deze technieken, misdadige schurken ook. Hitler was er een meester in. Bij alle drukte die er in de voorbije jaren was over de vraag of *Mein Kampf* wel in Nederland zou moeten worden uitgegeven, wordt blijkbaar gemakkelijk het kleine citaat over het hoofd gezien dat Hitler zelf in zijn voorwoord van dat boek schreef:

Ich weiß, dass man Menschen weniger durch das geschriebene Wort als vielmehr durch das gesprochene zu gewinnen vermag, dass jede grosse Bewegung auf dieser Erde ihr Wachsen den grossen Rednern und nicht den grossen Schreibern verdankt.

Of hij gelijk had? Schrijven kon Hitler zeker niet, spreken des te beter. Verleiden ook.

Tijdens onze camperreis door Spanje en Portugal las ik het imponerende, zeer geprezen boek *Duitsland, biografie van een natie* van Neil MacGregor: Hoe Duitsland het *Duitsland* werd dat de westerse geschiedenis van de laatste 150 jaar in hoge mate heeft bepaald.

Op blz. 459 e.v. bezoekt de schrijver het kamp Buchenwald met in de toegangspoort de woorden *Jedem das Seine*. Hij stelt de vraag: 'Zijn er drie Duitse woorden met een nobeler herkomst? Drie Duitse woorden met een grotere lading aan artistieke, ethische, politieke en intellectuele ambitie en inspiratie? En toch zijn die woorden ook hier te lezen.' Dan komt hij tot de vraag die in de moderne Duitse geschiedschrijving een centrale plaats inneemt: hoe heeft het kunnen gebeuren dat al deze beschaafde tradities in de eerste helft van de vorige eeuw bezweken?

De schrijver vindt geen sluitend antwoord. Dat kan ook niet. Juist goede vragen houden je scherp, onvolledige antwoorden zelden. Blijkbaar is één mens in staat ons tot dader te maken. Zowel de schurk als de held kan een beweging op gang brengen die de wereld naar de krochten van de onmenselijkheid leidt óf juist de beschaving redt. Dat lijkt onvoorstelbaar, maar het is werkelijkheid.

Jedem das Seine? Willem Wilmink schreef het ontroerende gedicht over een goochelaar die in Sobibor werd vermoord.

[Je kunt toeschouwer zijn als Joost Prinsen dit gedicht uitspreekt.](#)

Jedem das Seine. Is het niet zó: de held en de schurk zijn afhankelijk van ons – de toeschouwers, de toehoorders. Wij beslissen wat de verleider bij ons teweegbrengt en wij zijn daarvoor verantwoordelijk. *Wie en wat beweegt mij en wat breng ik teweeg?*

ik kijk om me heen, zie wat gebeurt, luister, maak keuzes. Niet kiezen kan niet.

Ben Ali Libi

Op een lijst van artiesten, in de oorlog vermoord, staat een naam waarvan ik nog nooit heb gehoord, dus keek ik er vol verwondering naar:
Ben Ali Libi. Goochelaar.

Met een lach en een smoes en een goocheldoos en een alibi dat-ie zorgvuldig koos, scharrelde hij zijn kost bij elkaar:
Ben Ali Libi, de goochelaar.

Toen vonden de vrienden van de Weduwe Rost dat Nederland nodig moest worden verlost van het wereldwijd joods-bosjewistisch gevaar. Ze bedoelden natuurlijk die goochelaar.

Wie zo dikwijls een duif of een bloem had verstoppt, kon zichzelf niet verstoppen, toen er hard werd geklopt. Op straat stond een overvalwagen klaar voor Ben Ali Libi, de goochelaar.

In 't concentratiekamp heeft hij misschien zijn aardigste trucs nog wel eens laten zien met een lach en een smoes, een misleidend gebaar, Ben Ali Libi, de goochelaar.

En altijd als ik een schreeuwer zie met een alternatief voor de democratie, denk ik: jouw paradijs, hoeveel ruimte is daar voor Ben Ali Libi, de goochelaar.

Voor Ben Ali Libi, die arme schlemiel, hij ruste in vrede, God hebbe zijn ziel.

En altijd als ik een schreeuwer zie...

Muziek 17

* De eerste vier noten van de [5^e Symfonie van Beethoven](#) vormen samen waarschijnlijk het bekendste thema uit de klassieke muziek. In morsetekens vormen ze (kort-kort-kort-lang) de letter V van *Victory*. Tijdens de Tweede Wereldoorlog begon de BBC de uitzending altijd met dit motief.

* Het lied [Signalen](#) van Herman van Veen bezingt het lot van de vervolgdgen over heel de wereld, die roepen om gehoor; het begint met de woorden: *De dwaze moeders op het plein, wier kinderen verduisterd zijn.*

Reageren? klik [hier](#)

